

Rákosliget az egyik. Utcáin sétálva emlékek jönnek szembe velem, és az üdítő csendben olykor megszólít valamelyik templom harangja. Itt láttam meg a feleségem még óvodás korában, és abban a házban lakunk, ahol megszületett, közeliünkben fiunk, lányunk és unokáink, ahogy eltervez-tük. Otthon körülvesznek a néma, de megbízható barátok, a könyvek, amelyek, ha megnyílnak, csodás történetek mesélői. Amikor megkérdezik, ki a kedvenc íróm, költőm, ez mindig zavarba ejt, mert ilyen legalább egy tu-cat van, és a válasz többnyire attól függ, milyen hangulatban ér a faggatás. Ha például szabadnapos a fantáziám, és hozzá

Feleségemmel és legnagyobb szenvedélyeinkkel, az unokáinkkal

még lehangolt is vagyok, akkor sziporkázó humorával, poénjaival isteni patikaszer Rejtő. Rajta kívül a mieink közül Tersánszky Józsi Jenő, Wass Albert, Mikszáth Kálmán, Tamási Áron, Tóth Árpád és annak az írónak neve ugrik be először, aki a Pjotruskát papírra vetette.

A szív, a szem és az ész

Márk Tivadar szerint az az igazán jó jelmez, amely csupán halványan festi alá a mondanivalót

A katonaságtól leszerelt fiatalember 1934-ben került az Operához asszisztensként, hogy aztán közel két emberöltőn keresztül egybefonódjon neve a csodásan szép Ybl-palotával, a zene szentelyével. Márk Tivadar Kossuth-díjas, kiváló és érdemes művész díszletei vagy jelmezei nélkül 1937-től '80-ig nem volt premier – persze jelmezei, elképzelései azóta is szerepelnek a színpadon –, miközben számos film jelmeztervezőjeként működött közre, és könyveket is illusztrált. Az idős mesterrel, a XVII. kerület díszpolgárával Parlamentre néző lakásában beszélgettünk.

LIGETI-SZABÓ LÁSZLÓ

Mikor „pecsételődt meg a sorsa végleg”, vagy kérdezhetném úgy is: hogyan lesz valakiből jelmeztervező?

– A nagyanyám volt a „bűnös”, amikor kezembe nyomta a tüt és a cernát. Valahogy így kezdődött a jelmeztervezés. Rákosligeten, a már régen Budapesthez csatolt községben, ahol édesapám vett egy házat, és ahol nagyon szép ifjúságunk volt a húgommal együtt. Mellesleg ő a mai napig gyönyörűen kézimunkázik. Az ottani cserkészélet, később a bálók, farsangok örökre emlékezetes keretet biztosítottak szórakozásainknak, és – különösen az utóbbi – a jelmezek tervezésének, varrásának.

– Hosszú pályafutása során megszámlálhatatlan hőst öltöztetett fel az operairodalom szinte valamennyi darabjában. Melyik opera került a legközelebb a szívéhez?

– Amíg terveztem a ruhákat, a díszleteket, mindig a soron következő feladat volt a legizgalmasabb, a legkedvesebb. Az Operaházban játszott összes opera jelmezét, illetve díszletét terveztem, és az egyik számomra éppoly élvezetes volt, mint a másik. Ám most már, kellő távolságból megítélve egyértelmű a válaszom: a Bánk bán maradt a legkedvesebb.

– A kellő távolságot említette, bejár még az Operába? És ha igen, kritikus szemléli az előadásokat?

– Természetesen, s kritikus is vagyok. De gondolom, az még nem lenne „baj”, de szóvá is teszem a véleményemet. Az operák

tartalmát, a zenét nem lehet megváltoztatni. A körülményeket igen, de ezzel nem szabad visszaélni. Mert a színpadnak stílusa van.

– Mi a legfontosabb képesség, aminek a birtokában kell lennie a jelmeztervezőnek?

– A szív, a szem és az ész. Ezek közül az utóbbi, a tudás a legfontosabb, s ennek a hiánya zavar a legjobban. Sokkal fontosabb, mint az esztétikai érzék. Az esztétika ugyanis a lélekben van, s azonnal megmutatkozik.

– Változott-e első önálló munkája, Muszorgszkij Hovanscsinája óta – ami magyarországi ősbemutató volt – a jelmeztervezés?

– A jelmeztervező csupán alárendeltje a rendezőnek, nem jó jelmeztervező, aki nem alkalmazkodik hozzá. Csak a revűben szabad első személynek lenni. Elképzeléseink irányát sokkal inkább a zene szabja meg, mint azelőtt. Ma már a túlzott naturalizmus, a régi bayreuthi díszlet- és jelmezstílus derűt váltana ki. De volt olyan idő is, amikor a korhűségre rá se hederítettek. A jó értelemben vett modernségnek a jelmeztervezésben az a legfőbb sajátossága, hogy követi a történelmet, a kort, s mindig csak a lényegre szorítkozik.

– S mi a lényeg?

– A körvonal és a színfolt. Az ékszernek, a csecsebecsének csak akkor van helye a jelmezen, ha szorosan összefügg a mondanivalóval.

– Hogyan vélekedik a jelzett színpadképről?

– A kosztümtervezők örömeire találtak ki őket.

– A hivatalos dícséreteken kívül szinte

„Egész életemben színvonalas, igényes művészgárdával dolgozhattam”

FOTÓ: VÁNYI ÁKOS

megszámlálhatatlan hízelgő elismerést kapott. Miként éli meg a jó szót?

– A dicséret mindenkinek hízelgő, de nem szerettem, ha túlságosan dicsérték a munkámat, mert az a jó jelmez, amely csupán halványan festi alá a mondanivalót. Szép és látványos jelmezt nem nehéz tervezni, a probléma akkor kezdődik, amikor annak kifejezőnek és karakteresnek kell lennie.

– Ki volt pályája során a legnehezebb eset, a legkényesebb primadonna?

– Talán az Aida nevű elefánt a Fel a fejfel című filmben.

– A hazai operajátszás megszámlálhatatlan nagyságával dolgozhatott együtt. Kikre emlékszik a legszívesebben?

– Mindig el voltam kényeztetve, mert színvonalas, igényes művészgárdával dolgozhattam. Zseniális volt Oláh Gusztáv, Nádasdy Kálmán, Fülöp Zoltán, Rigó Magda, Palló Imre, Harangozó Gyula. Mennyi hely van az újságban...?

– Az ország egyik legszébb épületében töltötte a fél életét. Memóriában kötődik hozzá? Bizonyára vannak emlékezetes történetei...

– Számos élmény közül Juhász Andor gazdasági igazgatóhelyettes történetét mondanám el, aki megmentette az Operaház épületét. Mint számos lebombázott épületünkre, az Opera tetejére is legelhárító ágyút akartak telepíteni a németek. Juhász rákiáltott a parancsokat osztogató német tisztre: Maga micsoda? Őrnagy vagyok, hangzott a magabiztos, büszke önértékelő dagadó válasz. Erre ráripakodott, én meg tartalékos alezredes, azonnal távozzék. Szerencsére, mivel német volt, bejött a dolog, s a tiszt csapatával együtt kiment. Nekünk pedig épen megmaradt ez a fantasztikus ékszerdoboz, mennyezetén a szó szerint és átvitt értelemben is hatalmas Lotz-freskó.

– Nem beszélte politikáról...

– Soha nem érdekelt a politika. Az ember a cselekedeteivel politizáljon. Bejárta az egész világot – Görögországot, a görög művészetet szerettem a legjobban –, elmondhatom, a nehéz időkben is számos helyre hívtak, sok országban marasztaltak, de egy dolgot soha nem feleltem: hogy magyar vagyok...

Egy varázsló képeiről

Kiemelkedő korszakai közül az egyik legizgalmasabb, legdinamikusabb képanyagából, a hatvanas évek első felében született alkotásokból történt válogatással kezdődik Parrag Emil festőművész évente megrendezett, négy részből álló életműkiállítás-sorozata.

Lehet-e újat mondani, és ha igen, mit, az idős mester sokadik kiállításáról? Szándékosan nem olvastam a műveiről szóló korábbi kritikákat. Csupán egy rövid idézetet vettem át a hatvanas évekről szóló nyilatkozatából – ennyi a befolyásolásom. Ahányszor találkoztunk a lakásán, csak ültem, és hagytam, hogy képei zavaró körülmények és kommentár nélkül, a maguk tisztaságával, elsodró erejükkel hassanak rám. Nem tudom, mikor szerettem meg művészetét. Ez a szeretetem nem meghatározott időszakra, festői korszakra szól, hiszen valamennyi közel áll hozzám, és mindegyik korszakában születtek nagyszerű festmények, remekművek. Megszállottja lettem képeinek, amelyek a maguk keresetlenségében, természetességében csodálatosak. Festészete éppúgy szenvedélyem, mint a művészet történetének legizgalmasabb korszakában alkotó avantgárd óriásoké.

Kár másokhoz hasonlítani, művészeti genezisést kutatni, mivel mindig egyéni, csak rá jellemző művet hoz létre. A mai nyugtalan, zaklatott, kielégítetlen világunkban, annak mágikus olvasztótégelyében, amelyben a festészet is forr (sokak szerint e forrás közben már meg is halt), ő ma is egyéni ízekkel, mesészerű képekkel, ragyogó frissességgel jelentkezik. Nehéz megfogni azt a sajátos erőt, amely

valamennyi festményét jellemzi, képeibe életet lehel. Ősztönös tehetség, aki (talán tudat alatt) nem hajlandó semmilyen szabály előtt meghajolni. Mesterkélttség nélkül, önfelelt örömmel fest. Erről nem ő, hanem képei beszélnek. Azok közé tartozik – nincsenek nagyon sokan –, akikről el lehet mondani, hogy izig-vérig festő. Egyéniség. Hihetetlen dinamizmusú kolorista, akit egy varázsló képességeivel áldott meg az ég.

A klasszikusoktól induló kezdeti alkotásai a hatvanas években változnak jelentősen. „Ettől kezdve igyekeztem a festékanyag lehetőségeit kihasználva alkotni... arra törekedtem, hogy köztem és az anyag között lévő ellentéteket áthidalva, minél természetesebben nyilvánuljon meg mind a két fél belső élete, vagyis az enyém és az anyagé. Ezen a szemléleti meghatározáson belül sokféle megoldást fedeztem fel.”

A tárlaton szereplő néhány festményről külön is érdemes beszélni. A Fésűlködő nő e korszak jellemző alkotása. Visszaadja azt a dinamikus kifejezőerőt, érzékenységet, értelmet, ami különösen jellemző festészetére. E képen a finom puhaság, ugyanakkor a robusztus, férfias erő nyilvánul meg. A Halásznak az ember küzdelmeiről szól általános érvénnyel. Együtt mozdul, egy tömbben a három halász, körülöttük a fénylő levegő, a víz, a Hold, madarak. Az elemekkel a megélhetésért folyó harcban az egész természet mintegy sűrített esszenciaként szerepel a festményen. Mindent kizárt a képből, abszolút érdektelen számára, ami nem tartozik a lényeghez, ami idegen a még romlatlan táitól. Ez a lé-

nyeg-kiszűrés, majd átdolgozás egész festészetére jellemző. Az Anyai szeretet című alkotásáról egyszerűen nem lehet beszélni. A művészet kezdeteitől feldolgozott témát lélegzetelállítóan szép képen dolgozza fel. Az Öregség katartikus, megrendítő festmény. A fálak szinte egybeforr élete párjával. Befelé nézve töpreng az életen és elmúláson. A Lovak a vízparton-t szemlélve csak a jó és szép jut eszünkbe. Érződik az ember jelenléte, még harmonikus kapcsolata a természettel. A nála attribútumnak számító, az emberhez méltó életet, a családot, szeretetet, az élet értelmét szimbolizáló házon kívül a farönk, az oly kedves lovak is erre utalnak. A képből árad a nyugalom, színei ragyogó fényt sugároznak, valósággal zenekari muzsika, csodálatos dallam szól, amikor nézzük.

Jöjjenek el Parrag Emil kiállítására, és nézzék meg az egyik nagyszerű művészeti korszakában született festményeit. A mester és alkotásai szeretettel várják Önöket.

Parrag Emil festőművész kiállításának megnyitója október 17-én 18 órakor lesz a Rákócscsabai Községi Házban (Bp., XVII. ker. Péceli út 222.). A tárlat október 31-ig tekinthető meg.

LIGETI-SZABÓ LÁSZLÓ